

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<https://hdl.handle.net/2066/227748>

Please be advised that this information was generated on 2021-06-12 and may be subject to change.

WAAROM WHATSAPPEN ZO SLECHT NOG NIET IS

Onderzoek naar socialemediagebruik en schrijven op school

Hoe kijken jongeren in hun digitale berichten af van het Standaardnederlands? Is WhatsAppgebruik gerelateerd aan schrijfstijl op school? De jeugd hanteert op sociale media een register met andere prioriteiten dan het zich conformeren aan de spellingregels. Maar al dat geapp blijkt helemaal niet zo slecht voor de schrijfvaardigheid. Actieve gebruikers van sociale media presteren juist beter op een schrijftaak. En appen kan zelfs bevorderlijk zijn voor spelling in schoolteksten.

LIEKE VERHEIJEN

Al decennia wordt er kritiek geuit op taalgebruik in sociale media. Vaak klinkt het verwijt dat de jeugd hierdoor niet meer 'correct' kan schrijven. WhatsAppgebruik zou leiden tot taalverloeding. Een recent artikel over de spelling- en grammaticakennis van Nederlandse en Vlaamse jongeren stelt dat, ook nu nog, 'bij veel mensen het idee [leeft] dat de spelling erop achteruit is gegaan onder meer door het gebruik van sociale media, SMS en Whatsapp' (Schoupe, 2019).

In mijn promotieonderzoek (Verheijen, 2019) heb ik onderzocht of die kritiek terecht is. Hebben sociale media inderdaad een slechte invloed op de schrijfvaardigheid van jongeren? Deze vraag veronderstelt dat jongeren op sociale media fundamenteel anders schrijven

dan hoe ze moeten schrijven op school. Mijn eerste stap was om te achterhalen of dat klopt.

Digi-taal

Om aan te tonen of en zo ja, hoe, het digitale taalgebruik van jongeren verschilt van het Standaardnederlands – vroeger bekend als 'Algemeen Beschaafd Nederlands' – heb ik bijna 400.000 woorden aan socialemediaberichten onderzocht. Ik richtte me op vier media: MSN Chat (populair in de jaren 0, nu bestaat het niet meer), sms (ooit dé manier om schriftelijk te communiceren via mobieltjes), Twitter (korte berichten, 'microblogs', van tegenwoordig maximaal 280 tekens) en natuurlijk WhatsApp (momenteel het meest gebruikte sociale medium in Nederland – nog meer dan Facebook en Instagram; Van der Veer, Boeke & Hoekstra, 2020). De berichten waren

geschreven door middelbare scholieren (12 tot en met 17 jaar oud) en jongvolwassenen (18 tot en met 23). De MSN-chats, sms'jes en tweets waren al verzameld door andere onderzoekers; de whatsappjes hebben jongeren uit het hele land vrijwillig en anoniem gedoneerd aan mijn onderzoek.

Met een corpusanalyse heb ik de talige verschillen tussen het geschreven Standaardnederlands en het taalgebruik van jongeren op sociale media in kaart gebracht. De verschillen bleken zo frequent en divers dat het een apart register genoemd mag worden: digi-taal. Ze betreffen visualisatie (emoji [😊, 😊, 😊], gifjes), typografie (emoticons [;-), :p, =D], symbolen [xox, <3]), syntaxis (weggelaten non-essentiële woorden), woordgebruik (tussenwerpsels, Engelse woorden) en orthografie (spelfouten, typfouten, textisms). Vooral de textisms

– van de Engelse term voor sms'en, *text messaging* – zijn saillant. Denk hierbij aan fonetisch schrijven (*owkee* voor *oké*, *neehhij* voor *nee*), letterherhalingen (*Ha1111000000*), samentrekkingen (*idd* voor *inderdaad*), verkortingen (*miss* voor *misschien*) en extra hoofdletters en interpunctie (*korte broek??, ZIN IN VANAVOND!!!!*). Zulke 'whatsaptalige' spellingafwijkingen zijn vaak bedoeld om beknopter, expressiever, informeler of speelser te communiceren.

Het was echter ook evident dat het gebruik van digi-taal niet over één kam te scheren valt. Allerlei factoren bepalen in hoeverre een berichtje verschilt van de Nederlandse spelling- en grammaticaregels. Medium en leeftijdsgroep zijn belangrijke factoren. De onderzochte media verschilden aantoonbaar in de aanwezigheid van textisms. Deze kwamen meer voor in chatmedia (WhatsApp, MSN) dan in media met een

Foto: Tom van Limpt

De zinsbouw in digi-taal is veel minder complex – met minder ingebedde zinnen – en zinnen zijn gemiddeld korter dan die in schoolteksten

berichtlimiet (sms, Twitter). Op het openbare medium Twitter kwamen ze het minst voor – waarschijnlijk uit angst voor kritiek op spelling en plein public. In elk medium weken jongeren van 12 tot 17 meer af van het Standaardnederlands dan die van 18 tot 23, wellicht omdat pubers de behoefte voelen om zich af te zetten tegen algemene (taal)conventies. Onderstaande voorbeelden uit mijn corpus illustreren het extreme contrast tussen een privé-MSN-bericht van een scholier en een openbare tweet van een jongvolwassene (vetgedrukte woorden wijken af van het Standaardnederlands):

mwa tvalt mee hoor, **tis** altijd **IETSJE** minder **snapje**, maar **keb strxx ff wrongturn gdraaid**, **nouja tis gwoon** goed **omtkijke**, je denkt niet van **hmmm** geen goede kwaliteit **ofsow snapje**, **tis gwoon** goed **ma** ligt **natuurluk owk** aan je film

Ben benieuwd naar bijeenkomst met schoolbesturen **vlgde** week. En uiteraard ook naar debat in #raado24 op 16 november. #schoolwijzer

Registerverschillen

Na de handmatige analyse op spelling, zinsbouw en woordgebruik, vergeleek ik met behulp van computer-software de socialemediaberichten met opstellen die door leerlingen op school geschreven waren. De teksten werden geanalyseerd op diverse maten van zinsbouw en woordgebruik. Hieruit bleek dat digi-taal lexicaal gevarieerder is, omdat het meer onconventioneel gespelde woorden bevat. Maar ook dat het digitale register een hogere lexicale dichtheid heeft, dus relatief meer inhoudswoorden bevat, want er worden meer functie-woorden weggelaten. Wat de syntaxis betreft zien we dus meer omissies, oftewel weggelaten woorden. Als we bovenstaand voorbeeld analyseren op omissies, blijkt het er maar liefst vier te bevatten – één persoonlijk voor-naamwoord en drie lidwoorden:

[Ik] Ben benieuwd naar [de] bijeenkomst met [de] schoolbesturen vlgde week. En uiteraard ook naar [het] debat in #raado24 op 16 november. #schoolwijzer

Bovendien is de zinsbouw in digi-taal veel minder complex – met minder ingebedde zinnen – en zijn zinnen gemiddeld korter dan die in schoolteksten. Dat is overduidelijk in deze opeenvolgende whatsappjes van een tienermeisje (de antwoorden van haar gesprekspartner zijn uit privacyoverwegingen verwijderd):

Hoe is het
Je belde
Perongeluk
Ben je boos
Oké is het leuk
Mooizo
❤️😊
Heey 😊

Dit alles wijst erop dat digi-taal en de standaardtaal duidelijk andere registers zijn.

Socialemediagebruik en schrijfvaardigheid

De corpusanalyse heeft mijn verwachtingen bevestigd dat jongeren in socialemediaberichten afwijken van het Standaardnederlands. In een volgende studie wilde ik vaststellen of er verbanden bestaan tussen het gebruik van sociale media en schrijfprestaties op school. Hieraan deden 400 jongeren mee die op de middelbare school (vmbo, havo, vwo) zaten of een vervolgopleiding (mbo, universiteit) deden.

Om hun schrijfvaardigheid te testen liet ik ze een opstel schrijven. Dit moest met de hand, omdat niet alle klassen waar data werd verzameld toegang hadden tot laptops of computers – en consistentie in dataverzameling is natuurlijk belangrijk. Bijkomend voordeel was dat ze geen toegang hadden tot spelling- of grammaticacorrectie. De teksten zijn vervolgens overgetypt en geanalyseerd op belangrijke schrijfaspecten. Ik onderzocht onder andere hoeveel verschillende woorden ze gebruikten (lexicale rijkheid), hoe ingewikkeld de zinnen waren (syntactische complexiteit), hoe lang de tekst was (schrijfproductiviteit) en hoe formeel hun taalgebruik was (formaliteit). De kwaliteit van teksten wordt tevens bepaald door een aspect dat meer aan de oppervlakte ligt, namelijk spelling. Daarom zijn alle

teksten ook geanalyseerd op spellingafwijkingen van de standaard: *textisms*; aperte spelfouten, zoals d/t-fouten; en afwijkende schrijfdetails, zoals ontbrekende interpunctie of hoofdletters.

Socialemediagebruik is gemeten met zelfrapportages: uitgebreide vragenlijsten over de mate waarin en de manier waarop jongeren sociale media gebruiken. Hebben ze een mobiele telefoon? (396 *deelnemers wel*, 4 *niet*.) Hoeveel tijd besteden ze per dag aan verschillende sociale media, bijvoorbeeld aan chatten op hun mobieltje? (Gemiddeld 93 minuten.) Met hoeveel vrienden of familieleden chatten/whatsappen ze regelmatig? (Gemiddeld 22.) Op welke leeftijd hebben ze hun eerste eigen mobieltje gekregen? (Zo'n 11 jaar oud.) Gebruiken ze vaak digi-taal, zoals *jonguh*, *tog*, *morge*, *unaaf*, *lol*, *wtf*, *gwn*, *wrs*, *nie* of *wrom*? (Nooit 2,8%, zelden 8,3%, soms 19,3%, vaak 31,8%, meestal 37,8%.) Begrijpen ze de digi-taal die gesprekspartners gebruiken? (Overwegend 'vaak' en 'meestal'.) Zulke vragen schetsen een gedetailleerd beeld van hoe deelnemers sociale media gebruiken. De enquête is voorgelegd na het uitvoeren van de schrijftaak, zodat het hun schrijfprestaties niet kon beïnvloeden.

Uit de resultaten kwamen complexe verbanden tussen zelf-gerapporteerd socialemediagebruik en de kwaliteit van opstellen naar voren – zowel positieve als negatieve verbanden, wat betekent dat sociale media in verband kunnen staan met beter óf slechter schrijven op school. Positieve verbanden betroffen vooral actief socialemediagebruik. Zo bleken jongeren die zulke media gebruiken vanaf een jongere leeftijd, een groot online sociaal netwerk hebben, en/of meer verschillende media gebruiken, beter te presteren op de schrijftaak. Ook als ze veel creatief taalgebruik toepassen op sociale media, schreven ze betere opstellen. Negatieve verbanden waren aanwezig voor passief socialemediagebruik: jongeren die slechter presteerden op de schrijftaak, bleken veel berichtjes te ontvangen van anderen en rapporteerden een grotere afhankelijkheid van hun mobieltje. Bij jongeren met een beroepsopleiding (vmbo, mbo) bestonden meer positieve, maar ook meer negatieve verbanden tus-

sen socialemediagebruik en hun schoolse schrijven. Wat spelling betreft bleek dat jongeren die toegaven veel gebruik te maken van autocorrectie en woordvoorspellers, juist iets meer *textisms* gebruikten in hun schoolteksten. Mogelijk leiden voorspellende en corrigerende woordenboeken tot 'luiere' schrijvers, die minder nadenken over hoe ze schrijven.

Direct effect op schoolteksten

Uit de enquêtestudie kunnen we echter geen causaal verband concluderen. Beïnvloedt WhatsApp inderdaad hoe jongeren presteren op schoolse schrijftaken? Of is het andersom: hebben jongeren met een betere of slechtere schrijfvaardigheid andere gewoontes omtrent socialemediagebruik? Of worden beide beïnvloed door een derde variabele? Deze vragen ging ik verder uitpluizen in een experiment. Vijfhonderd jongeren, van verschillende opleidingen en leeftijdsgroepen, deden mee.

Of socialemediagebruik een causale invloed op schoolse schrijfprestaties heeft, zou je idealiter toetsen met longitudinaal onderzoek. Jongeren die gedurende een aantal maanden intensief sociale media gebruiken, vergelijk je dan met jongeren die tijdens hetzelfde tijdsbestek niet of nauwelijks gebruikmaken van sociale media. Aangezien het niet mogelijk was om voldoende deelnemers te vinden voor zo'n controlegroep, was een longitudinale opzet onhaalbaar. Een andere manier om causaliteit aan te tonen is het meten van een directe invloed, met wat in de psychologie bekend staat als priming. Daarbij stel je sommige deelnemers bloot aan een stimulus en meet je of die blootstelling een effect heeft op het uitvoeren van een gerelateerde taak. Zulke priming paste ik in dit experiment toe.

De helft van de deelnemers (de experimentele groep) ging een kwartier lang met elkaar whatsappen: op hun eigen telefoons, met enkele bevriende deelnemers. Ondertussen ging de andere helft (de controlegroep) mandala's (van oorsprong boeddhistische cirkelvormige figuren) inkleuren. Deze controletaak was ideaal, omdat kleuren niets te maken heeft met taal, andere deelnemers niet afleidt en geschikt is voor

Hoewel passief gebruik van sociale media in negatief verband staat met schoolse schrijfvaardigheid, schrijven actieve en talig creatieve gebruikers over het algemeen juist betere schoolteksten

alle leeftijden en opleidingsniveaus.

Na de priming schreven de jongeren een tekst – korte verhalen dit keer. Die analyseerde ik wederom op dieperliggende schrijfaspecten en op spelling. Daarna voerden ze een zinsbeoordelingstaak uit: ze kregen een aantal zinnen voorgelegd waarin expres afwijkingen van het Standaardnederlands waren verwerkt, zoals *Heej, de melk is alweer op, Geef mij is de zak chips, Wat een vies weer, t regent al de hele dag* en *Maar vertel eens, hoe was jou weekend?* (afwijkingen vetgedrukt). Ze werden gevraagd om te beoordelen of die zinnen in ‘goed Nederlands’ geschreven waren en ze zo nodig te verbeteren.

De vraag was of priming met WhatsApp de prestaties op de daaropvolgende schrijftaken zou beïnvloeden. Uit dit experiment bleek geen direct effect van whatsappen op de zinsbeoordelingstaak, noch op de diepere schrijfaspecten van de verhalen. Maar er bleek wél een direct effect op de spelling van de verhalen: juist deelnemers die van tevoren gewhatsapt hadden, maakten significant minder spelfouten in hun verhaaltjes dan deelnemers die gekleurd hadden – misschien omdat het voorafgaande gebruik van digi-taal de appers bewuster maakte van hun spelling in de schrijftaak? Dit directe effect, dat overigens sterker was bij middelbare scholieren, kan een indicatie zijn voor een voortdurende invloed van WhatsApp buiten de experimentele setting. In het dagelijks leven versturen jongeren immers continu appjes.

Verder onderzoek moet uitwijzen of dit effect inderdaad duidt op een langetermijnverband. Een andere toekomstige studie zou kunnen toetsen of eenzelfde effect gevonden wordt indien deelnemers hun schooltekst typen in plaats van met de hand schrijven. En hoe zit het bij nog een jongere leeftijdsgroep, zoals basisschoolkinderen, of bij jongeren met dyslexie? Er blijven nog talloze vragen over omtrent deze kwestie – genoeg stof voor vervolgonderzoek.

Schrijfvaardigheid stimuleren

Mijn promotieonderzoek maakt duidelijk dat het gebruik van sociale media niet noodzakelijkerwijs leidt tot verminderde schrijfprestaties van jongeren in het voortgezet onderwijs, middelbaar beroepsonderwijs of hoger onderwijs. Hoewel passief gebruik van sociale media wel degelijk in negatief verband staat met schoolse schrijfvaardigheid, schrijven actieve en talig creatieve gebruikers over het algemeen juist betere schoolteksten. Sterker nog, whatsappen kan goed zijn voor de spellingprestaties van jongeren. Al dat geapp biedt de jeugd extra oefening met schrijven, kan hun talig bewustzijn

vergroten en schrijfvaardigheidsontwikkeling stimuleren. Vroeger hielden jongeren hoogstens een dagboek bij of hadden ze een penvriend(in); tegenwoordig schrijven ze meer dan ooit. Hoe ze schrijven op sociale media verschilt sterk van hoe we verwachten dat ze schrijven op school. Maar we hoeven niet te panikeren omdat hun digi-taal afwijkt van het Standaardnederlands, want jongeren lijken goed het onderscheid te kunnen maken tussen verschillende schrijfregisters.

Toen ik zelf nog op de middelbare school zat, hield ik me in mijn digitale berichten ook niet aan alle spelling- en grammaticaregels. Dat blijkt wel uit e-mails van destijds aan klasgenootjes (vetgedrukte woorden verschillen van het Standaardnederlands):

Haaj, in de **bijlaguh** vinden jullie de chronologie van **Geschichte**. Alvast veel **suc6** met leren **ofzow!** En een prettig weekend gewent. =P **xxxusjes lieke**

halloootjess!
hierissiedan! En zo snel mogelijk **terugmeelen he :P**. In de bijlage staan ook **GS** samenvatting §4 ... (van internet **ofzo?:S**).

Gretz von L.I.E.K.E.
ps.: veel leer/oefenplezier ;)

Jahaa, ze zijn ingevoerd. Mijn deel **iig**. 500-539. Ik neem aan dat je die van jou zo spoedig mogelijk stuurt **:P. Groetjus li&k&**

Mijn promotieonderzoek heeft me gerustgesteld dat deze creatieve digi-taal uit m'n tienerjaren niet schadelijk is geweest voor mijn schrijfvaardigheid. Lekker laten appen dus, die jongeren: zolang ze tijdens de Nederlandse les ook opletten, zal er van ‘taalverloedering’ geen sprake zijn. ■

LITERATUUR

- Schouppe, W. (2019, 27 augustus). *Spelling bij jongeren gaat niet achteruit door gebruik sociale media*. Radio2. <https://radio2.be/oost-vlaanderen/spelling-bij-jongeren-gaat-niet-achteruit-door-gebruik-sociale-media>
- Veer, N. van der, Boekee, S., & Hoekstra, H. (2020, 25 januari). *Nationale Social Media Onderzoek 2020: Het grootste trendonderzoek van Nederland naar het gebruik en de verwachtingen van social media* #NSMO. Newcom Research & Consultancy. <https://www.newcom.nl/socialmedia2020>
- Verheijen, L. (2019). *Is textese a threat to traditional literacy? Dutch youths' language use in written computer-mediated communication and relations with their school writing* [Dissertatie, Radboud Universiteit Nijmegen]. Radboud Repository. <https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/200667>

binnenkort

Vanwege de coronacrisis is er veel onzekerheid of, wanneer en in welke vorm evenementen doorgang kunnen vinden. De aankondigingen die u op deze pagina vindt, zijn dan ook onder voorbehoud van wijzigingen.

- 24 augustus – 26 september 2020**, Inschrijving Prix du jeune lecteur 2021, <www.franszelfsprekend.nl>
- 26 september 2020**, Ruslanddag 2020, <russisch.levendetalen.nl/studiedag>
- 26 september 2020**, Studiedag Vroeg Frans, Amsterdam, <www.defransejuf.nl>
- 3 oktober 2020**, Ideeëndag Frans, <bit.ly/lm-frdid>
- 3 – 10 oktober 2020**, Week van het Nederlands, <weekvanhetnederlands.org>
- 8 oktober 2020**, Docentendag Frans, Nijmegen, <bit.ly/lm-docfr>
- 30 oktober 2020**, Congres Levende Talen Online, <www.levendetalen.nl>
- 31 oktober 2020**, Café & Croissant Junior, Utrecht, <www.defransejuf.nl>
- 14 november 2020**, Studiedag Italiaans, <e.odelli@hum.leidenuniv.nl>
- 20 – 21 november 2020**, HSN Conferentie Onderwijs Nederlands, Antwerpen, <hsnconferentie.org>
- 11 – 12 februari 2022**, Congres Frans, Noordwijkerhout, <www.congresfrans.nl>

Duits: Recent verschenen werken

Van 18 tot 20 maart 2021 vindt in het Karmelklooster in Drachten de jaarlijkse nascholingsconferentie Recent Verschenen Werken Duits plaats. Besproken worden een film (*In den Gängen* van Thomas Stuber), twee romans (*Tschudi* van Mariam Kühsel-Hussaini, *Die Liebe im Ernstfall* van Daniela Krien) en een toneelstuk (*Kill Your Darlings* van René Pollesch) onder leiding van Iryna Bazhutkina, Peter Groenewold, Henk Harbers en Christian Kirchmeier. Zie voor meer informatie <duits.levendetalen.nl> onder ‘Nieuws’. Inschrijving voor 1 november via <h.harbers@rug.nl>.

Ideeëndag Frans

Ook dit jaar organiseert de Didactiekcommissie van de sectie Frans van Levende Talen weer een Ideeëndag, en wel op zaterdag 3 oktober. Het thema is ‘Ludification’ en ligt in het verlengde van een huidige trend in het onderwijs, namelijk ‘gamification’. De inleiders – Anca de Vries, Joeri Visser, Pim Voerman en Antoine van Dinter – zullen in totaal drie workshops verzorgen binnen dit thema en zullen concrete voorbeelden tonen die meteen toepasbaar zijn in de lessen.

Vanwege de coronacrisis zal de Ideeëndag dit jaar anders worden vormgegeven dan gebruikelijk. De deelnemers ontvangen een pakket met hierin een boekje rond het thema ‘Ludification’ aangevuld met (les)materiaal van de inleiders. De inleiders zullen, ieder op hun eigen wijze, hun workshop aanbieden: dit kunnen verwijzingen naar de online (live) uitleg zijn, relevante hand-outs, handleidingen, (les)materiaal en dergelijke. Tevens zal dit pakket een aantal nieuwe *fiches pédagogiques* bevatten die de Didactiekcommissie recentelijk heeft samengesteld.

Voor meer informatie en aanmelding, zie <bit.ly/lm-frdid>.

Congres Levende Talen

Op vrijdag 30 oktober vindt het Congres Levende Talen plaats, het jaarlijkse evenement dat tot nu toe bekend stond als de Landelijke Studiedag. Het Congres zou dit jaar plaatsvinden in congrescentrum ReeHorst in Ede, maar vanwege de coronastandigheden wordt het fysieke congres uitgesteld tot volgend jaar. Ook het geplande optreden van Murat Isik is verplaatst naar 2021.

In plaats van de reguliere bijeenkomst organiseert Levende Levende Talen op 30 oktober 2020, in de ochtend, het Congres Levende Talen Online. Het thema ‘Taal is samenspraak’ wordt dus dit jaar online uitgewerkt en wel in drie rondes van zeventien workshops, die 45 minuten duren.

Het Congres is gratis voor leden van Levende Talen; niet-leden betalen 85 euro, waarbij lidmaatschap voor één jaar is inbegrepen. De eerste twintig studenten die zich aanmelden, kunnen gratis deelnemen, daarna betalen studenten 5 euro; voor een bijbetaling van 20 euro ontvangen zij een lidmaatschap voor één jaar.

Het volledige programma en de mogelijkheid om u in te schrijven, vindt u op de website <congres.levendetalen.nl>. Inschrijven is mogelijk vanaf 15 september. Let op: er zijn slechts 450 plekken beschikbaar!

congres
LEVENDE
Talen
2020

Taal is
SAMEN
spraak!